

מסמך רקע לדיון בנושא :

שמירה ואכיפת הסדרי ראייה בין הורים גרושים

גרסת אינטרנט

מוגש לוועדה לקידום מעמד
הילד

כתיבה : יפעת שחק ורחל ורצברגר, עובדות מחקר ומידע
אישור : דותן רוסו, ראש צוות

כ"ג בטבת תשס"ב
7 בינואר 2002

תמצית

הסדרי ראייה בין הורים גרושים קובעים את סדרי המפגש בין ההורה הלא-מישמורן לילדו. הסדרי הראייה נקבעים במשולב עם קביעת המשמורת לפי **חוק הכשרות והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962**, בהסכם בין ההורים או בהוראתו של בית המשפט ובהמלצתו של פקיד סעד. הפרה של הסדרי ראייה יכול שתיעשה הן על-ידי ההורה המישמורן והן על-ידי ההורה הלא-מישמורן. ישנו קושי לעמוד על היקף תופעת ההפרה של הסדרי ראייה בישראל כיון שבמשטרה ובבתי המשפט לא נעשה מעקב אחר נושא זה. הגורמים המטפלים בהפרות של הסדרי ראייה הם מערכת הרווחה, המשטרה והמשפט. כאשר הפרת הסדרי הראייה נעשית על ידי ההורה הלא מישמורן, לרוב לא נכפית עליו סנקציה שתחייב אותו להפגש עם ילדו. אחת הבעיות העיקריות העומדות בפני המערכת בנושא זה, הם עיצומי פקידי הסעד המעכבים את הגשת התסקירים לבתי המשפט.

1. הסדרי ראייה -רקע

בעת גירושין של בני זוג אשר להם ילד(ים) משותף(ים) מתעוררת הבעיה מי יקבל את המישמורת על הילד. משמעותו של הסדר משמורת היא "החזקה הפיסית בילד על-ידי אחד ההורים, והוא כולל גם את האחריות לחינוכו..."¹.

סעיף 24 **לחוק הכשרות והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962** קובע: "היו הורי הקטין חיים בנפרד – בין שנישואיהם אוינו, הותרו או הופקעו ובין שעדיין קיימים – רשאים הם להסכים ביניהם על מי מהם תהיה האפוטרופסות לקטין, כולה או מקצתה, מי מהם יחזיק בקטין, ומה יהיו זכויות ההורה שלא יחזיק בקטין לבוא עמו במגע; הסכם כזה טעון אישור בית-המשפט, ומשאושר, דינו – לכל ענין זולת ערעור – כדין החלטת בית-המשפט". סעיף 25 לחוק קובע כי "לא באו ההורים לידי הסכם כאמור בסעיף 24, או שבאו לידי הסכם אך ההסכם לא בוצע, רשאי בית-המשפט לקבוע את העניינים האמורים בסעיף 24 כפי שייראה לו לטובת הקטין, ובלבד שילדים עד גיל 6 יהיו אצל אמם אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת".

החוק מאפשר, אם כן, להורים או לבית משפט להחליט מי יקבל מישמורת על הילדים בעת גירושין וקובע כי **הסכמי הגירושין יכללו את זכויות ההורה שלא יחזיק בקטין**. במילים אחרות, החוק מורה על קביעת הסדרי הראייה אשר יוענקו להורה שאינו מישמורן (במקרים השכיחים בהם לא נקבעת משמורת משותפת).

במרבית המקרים הסדרי הראייה נקבעים בהסכמה בין ההורים. במידה ולא הוסכם בין ההורים, או שההסכם לא מבוצע, ההחלטה על הסדרי הראייה, תעשה על-ידי בית המשפט תוך התחשבות בהמלצת הגורמים המטפלים באמצעות תסקיר של פקיד הסעד, (במידה והתבקש פקיד הסעד לכך), ומאושר על ידו².

¹ רונן יאיר. שיתוף הילד בקביעת משמורתו. תל-אביב: הוצאת בורסי. 1997.

² שיחה טלפונית עם רונית צור, פקידת סעד ראשית לסדרי דין במשרד העבודה והרווחה, ועם יעל הרמל, מנהלת השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה והרווחה, בתאריך 3 בינואר 2002.

2. בעיות בקביעת הסדרי ראייה³:

- דומה כי אחת הבעיות המרכזיות בקביעת הסדרי ראייה הם עיצומי פקידי הסעד לסדרי דין אשר החלו ב-15 בינואר 1999. הדבר גורר המתנה ארוכה להכנת תסקירים על-פי בקשה של ביהמ"ש וכתוצאה מכך, חלים עיכובים בקביעת הסדרי- הראיה. אורך ההמתנה משתנה לפי גודל הרשות המקומית, מספר פקידי הסעד ברשות ומספר הפניות. בנוסף, יתכנו מיקרים בהם ביהמ"ש קבע הסדרי ראייה ללא תסקיר, אולם עקב תלוונות שונות (כגון תלוונות על אלימות, בדרך-כלל של ההורה המישמורן), בית המשפט יקבע כי הסדרי ראייה בפיקוח יתבצעו במרכזי קשר⁴, עד לבירור העניין ולקבלת תסקיר מפיקד הסעד.
- העדר תקציב אשר יאפשר מינוי מומחה או איש קשר אשר יהיה אחראי על לקיחת הילד מבית ההורה המישמורן, מהווה אף הוא מכשול בקביעת הסדרי ראייה ובאכיפתם.
- במקרים מסוימים, ההורים מתקשים לקבל את פקיד הסעד כאוטוריטה מטעם בית המשפט⁵, ומסרבים לקבל את הסדרי הראיה אשר נקבעו בהמלצתו.

3. הפרת הסדרי ראייה

הפרת הסדרי ראייה אפשרית במספר מקרים:

- א. ההורה שאינו מישמורן, אינו מקיים את ההסדרים שנקבעו לו, ולא נפגש עם הילד.
- ב. ההורה המישמורן מסרב לקיים את הסדרי הראיה, ולאפשר לילד להיפגש עם ההורה השני, שאינו מישמורן.
- ג. הילד, על דעת עצמו או מתוך השפעת ההורה המישמורן, מסרב להיפגש עם ההורה השני ("סרבן-קשר").

ישנו קושי לעמוד על היקף התופעה בישראל כיון שבמשטרה ובבתי המשפט לא נעשה מעקב אחר נתונים בנושא⁶.

4. סיוע במקרי הפרת הסדרי ראייה

במקרה שהילד לא מעוניין לפגוש את ההורה הלא- מישמורן, לא כופים זאת עליו אלא מנסים לסייע לו בדרכים טיפוליות.

³ ש.ם.

⁴ מרכזי קשר הם מרכזים המנוהלים ע"י משרד העבודה והרווחה בהם יכולים הורים לפגוש את ילדיהם בפיקוח של עובד סוציאלי. אחת הבעיות בהסדרת מפגשי הורים ילדים במרכזי הקשר היא המספר המצומצם של פעמים שהמרכזים פתוחים במהלך השבוע ומספר השעות המצומצם שהם פתוחים בכל פעם. כך שלא תמיד ניתן לקיים את החלטת של ביהמ"ש.

⁵ סעיף 19 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות קובע כי בית המשפט רשאי להכריע בענייני אפוטרופסות או להטיל את ההכרעה על מי שימצא לנכון. סעיף 68 לחוק קובע כי "בית המשפט רשאי בכל עת לבקשת היועץ המשפטי או בא כוחו... לנקוט אמצעים זמניים או קבועים הנראים לו לשמירת ענינו של קטין...".

⁶ שיחה טלפונית עם דינה מרום, קצינה במדור נפגעי עבירת במשטרה בתאריך 3 בינואר 2002 ושיחה עם אריק שיאון, ממחלקת המחקר בהנהלת בתי המשפט בתאריך 6 בינואר 2002

4.1 דרכי סיוע במקרה של הפרה של הסדרי ראייה על ידי ההורה הלא מישמורן

לטענתה של הגב' אלונה אלטמן מעמותת "הורות שווה", אף כי הסכם משמורת והסדרי ראייה מחייבים את שני הצדדים להסכם, באופן מעשי, לא מחייבים או מטילים סנקציות על ההורה הלא מישמורן, המפר את ההסדרים ואינו נגש עם ילדיו.⁷

4.2 דרכי סיוע במקרה של הפרה של הסדרי ראייה ע"י ההורה המישמורן.

1. **התערבות עובד-רווחה**: עובד-סוציאלי ינסה לשכנע את ההורה המישמורן בנחיצות המפגש בין הילד להורה השני.⁸

2. **ייזום הליך**: פניה לבית משפט על פקיד סעד אפשרית בין אם מונה פקיד הסעד לפקח על הסדרי ראייה על ידי בית המשפט ובין אם לאו. אולם, לדבריהן של הגב' רונית צור, פקידת סעד ראשית לסדרי דין במשרד העבודה והרווחה, והגב' יעל הרמל, מנהלת השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה והרווחה, פקידי הסעד יעדיפו לא לפנות בעצמם לבית המשפט אלא להניע את ההורה המתלונן לפנות בעצמו. העדפה זו נובעת מרצונם של עובדי הרווחה להניע את ההורה לאקטיביות ולגילוי אחריות כלפי ילדו.⁹

3. ההורה הנפגע יוזם פניה לבית המשפט, ובית המשפט פונה לפקיד הסעד¹⁰.
האמצעים הקיימים בידי בית המשפט הם¹¹:

- בקשה מהמשטרה לסייע בקיום הסדרי ראייה.
- בקשה מפקיד הסעד בביצוע הסדרי הראייה.
- שינוי מקום הביקורים, לדוגמא מהבית למרכז קשר.
- במיקרים קיצוניים- הטלת קנסות, מאסר או הליך ביטול משמורת.

4. **פניה להוצאה לפועל לשם ביצוע הסדרי הראייה שקבע בית המשפט. על פי חוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995, סעיף 7 נקבע כי "הליכי ביצוע... בתובענה בענינו של קטין.. יבוצעו על פי החלטת בית המשפט לענייני משפחה ובפיקוחו, זולת אם הורה בית המשפט על ביצועם באמצעות לשכת ההוצאה לפועל...".** פקיד ההוצאה לפועל יפנה לפקיד הסעד לשם הסדרת הנושא כאמור בחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967 סעיף 62 (א). בפועל, על פי דבריו של מר מוריס בן-עטר, ראש ההוצאה לפועל, מאז החלתו של חוק בית המשפט לענייני משפחה, לא עסקה ההוצאה-לפועל כמעט בנושאים אלו. הערכתו היא שההוצאה לפועל העבירה לפקיד סעד כ-3-4 תיקים בנושאים אלו, בארבע השנים האחרונות.¹²

⁷ שיחה טלפונית עם גב' אלונה אלטמן, העמותה להורות שווה, בתאריך 6 בינואר 2002.

⁸ שיחה טלפונית עם רונית צור, פקידת סעד ראשית לסדרי דין במשרד העבודה והרווחה, ועם יעל הרמל, מנהלת השירות לרווחת הפרט והמשפחה, במשרד העבודה והרווחה, בתאריך 3 בינואר 2002.

⁹ שם

¹⁰ סעיף 19 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות קובע כי בית המשפט רשאי להכריע בענייני אפוטרופסות או להטיל את ההכרעה על מי שימצא לנכון. סעיף 68 לחוק קובע כי "בית המשפט רשאי בכל עת לבקשת היועץ המשפטי או בא כוחו... לנקוט אמצעים זמניים או קבועים הנראים לו לשמירת ענינו של קטין...".

¹¹ שיחה טלפונית עם השופטת נילי מיימון, שופטת ביהמ"ש לענייני משפחה בירושלים, בתאריך 3 בינואר 2002.

¹² שיחה טלפונית עם מר בן עטר, רשם ההוצאה לפועל, בתאריך 6 בינואר 2002.

5. **פניה למשטרה:** לצורך הגשת תלונה ו/או בקשת סיוע. ניתן לפתוח בהליך פלילי בגין הפרת הוראה חוקית- הפרת הסדרי ראייה¹³.

משיחה עם עמית סלע מארגון "הורות שווה" עולה הטענה כי המשטרה אינה מטפלת כראוי בתלונות חוזרות ונשנות על הפרת זכויות הראייה ולעיתים רבות המשטרה אף מסרבת לשלוח ניידת לטיפול בבעיה¹⁴.

5. נקודות להתייחסות

- יתכן כי אחת האפשרויות להתמודדות עם בעיית אכיפת הסדרי ראייה היא אימוץ של מודל חקיקתי בדומה לזה שחוקק באוסטרליה. על פי מודל זה הורים אשר מונעים מבן זוגם לשעבר גישה לילדיהם, ומפרים את הסדרי הראייה יחוייבו לגשת לקורס הורות בשלב הראשון ובהמשך אף יקנסו ו/או יאסרו¹⁵.
- אפשרות נוספת להתמודדות עם הבעיה היא הפניית ההורים, בסמוך לגירושין, או אחרי הפרת הסדרי הראייה, לסדנאות הורות.

¹³ שיחה טלפונית עם רקפת גלעד, קצינת יעוץ וחקיקה במדור נפגעי עבירות במשטרה, בתאריך 3 בינואר, 2002.
¹⁴ שיחה טלפונית עם מר עמית סלע, העמותה להורות שווה. בתאריך 3 בינואר, 2002
¹⁵ קונלי, אלן. חוק הסרבנות ההורית. Sydney Morning Herald 28.12.2000.

מקורות

חקיקה

חוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967.
חוק הכשרות והאפוסטרופסות, תשכ"ב-1962.
חוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995

שיחות טלפון

שיחה טלפונית עם מר בן עטר, רשם ההוצאה לפועל . בתאריך 6 בינואר 2002
שיחה טלפונית עם השופטת נילי מיימון, שופטת ביהמ"ש לענייני משפחה בירושלים, בתאריך 3 בינואר 2002.
שיחה טלפונית עם גב' אלונה אלטמן, העמותה להורות שווה, בתאריך 6 בינואר 2002.
שיחה טלפונית עם רקפת גלעד, קצינת יעוץ וחקיקה במדור נפגעי עבירות במשטרה, בתאריך 3 בינואר 2002.
שיחה טלפונית עם מר עמית סלע, העמותה להורות שווה. בתאריך 3 בינואר 2002.
שיחה טלפונית עם רונית צור, פקידת סעד ראשית לסדרי דין במשרד העבודה והרווחה, ועם יעל הרמל, מנהלת השירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד העבודה והרווחה, בתאריך 3 בינואר 2002.

עיתונות

קונלי, אלן. חוק הסרבנות ההורית. Sydney Morning Herald. 28.12.2000

ספרות

רונן יאיר. שיתוף הילד בקביעת משמורתו. תל-אביב: הוצאת בורסי. 1997